

Millî Güvenlik Konseyi Rejimi

1961 Anayasası dönemi, 12 Eylül 1980 günü TSK'nin emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yönetime el koyması ile sona ermiştir.

Genelkurmay Başkanının başkanlığında ve dört kuvvet komutanından oluşan Milli Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'un 2. maddesine göre "Anayasa'da TBMM'ye, Millet Meclisine ve Cumhuriyet Senatosuna ait olduğu belirtilen görev ve yetkilerin 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren geçici olarak MGK'ca ve Cumhurbaşkanı'na ait olduğu belirtilmiş olan görev ve yetkiler de MGK Başkanı ve Devlet Başkanı'na yerine getirilir ve kullanılır". Aynı Kanun'un 1. maddesi, yeni bir anayasa kabul edilip yürürlüğe girinceye kadar 1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğunu belirtmiş, söz konusu geçici dönem içinde MGK'nın kurucu iktidara anayasayı değiştirme yetkisine sahip olduğunu da açıkça göstermiştir.

MGK üyeleri, "Milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa düzeni" kurulacağı taahhüdünü, 18 Eylül 1980 günü içtikleri antla ve ayrıca çeşitli vesilelerle tekrarlamışlardır. Bu amaçla, MGK'nın 29 Haziran 1981 tarihinde kabul ettiği 2485 sayılı "Kurucu Meclis Hakkında Kanun"la yeni anayasanın yapılması sürecini başlamıştır.

Kanun'un 1. maddesine göre, "Kurucu Meclis; MGK ile kuruluş, görev ve yetkileri bu kanunda belirtilen Danışma Meclisi'nden oluşur. Bu kanun hükümleri dışında kalan hususlarda MGK'yı, 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun uyarınca TBMM'ye, Millet Meclisi'ne ve Cumhuriyet Senatosu'na ait görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır". Bu maddenin önemli bir sonucu hükümetin denetlenmesine ilişkin yetkilerin MGK tarafından kullanılmaya devam etmesidir.

Kanunun 2. maddesine göre Kurucu Meclis'in görevleri;

- Yeni Anayasa'yı ve Anayasa'nın Halkoyuna Sunuluş Kanunu'nu hazırlamak,
- Yeni Anayasa'nın ilkelerine uygun Siyasi Partiler Kanunu'nu hazırlamak,
- Yeni Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Kanunu'nun hükümlerini göz önünde tutarak Seçim Kanunu'nu hazırlamak,
- MGK'ce kararlaştırılacak tarihte yapılacak genel seçimlerle TBMM kurulup fiilen göreve başlayıncaya kadar, kanun koyma, değiştirme ve kaldırma suretiyle yasama görevlerini yerine getirmektedir.

Kurucu Meclis'in sivil kanadını oluşturan Danışma Meclisi sözü geçen Kanun'da "belirtilen usul ve esaslara göre her ilin tespit ve teklif ettiği adaylar arasında MGK'ca seçilen 120 üye ile MGK'ca doğrudan doğruya seçilen 40 üye olmak üzere 160 üyeden oluşur". Danışma Meclisi'ne seçilebilmek

için, 11 Eylül 1980 tarihinde herhangi bir siyasi partinin üyesi olmamak şarttır.

1961 ve 1982 Anayasası'nın Yapım Süreçlerinin Karşılaştırılması

İki anayasa arasında başlıca şu benzerlikler ve farklar göze çarpmaktadır.

Benzerlikler

- Askeri müdahaleler sonucu oluşmaları,
- Bir kanadı askeri harekâtın liderliğini yapan kuruldan (MBK ve MGK), diğer kanadı ise sivillerden (Temsilciler Meclisi ve Danışma Meclisi) oluşan Kurucu Meclis'ler tarafından hazırlanması,
- Her iki durumda da Kurucu meclisin sivil kanadının seçimle oluşmaması,
- Her iki durumda da sivil kanadın, Bakanlar Kurulu'nun kurulması ve düşürülmesine ilişkin yetkileri olmaması.

Farklar

- 1961 Temsilciler Meclisi daha temsili nitelik taşıırken, Danışma Meclisinin üyelerinin tümünün MGK tarafından atanması,
- Temsilciler Meclisi'nde genel itibariyle parti üyelerinin Anayasa'nın hazırlanmasında etkisi varken, Danışma Meclisi'nin tümüyle partisiz meclis olması,
- Danışma Meclisi'nin Temsilciler Meclisi'ne oranla daha fazla bürokrasi ağırlıklı kuruluş olması,
- Temsilciler Meclisi'nin MBK karşısında, Danışma Meclisi'nin MGK karşısındaki durumuna oranla daha geniş yetkili kuruluş olması,
- 1961 Anayasasında, halkoyuna sunulan anayasa tasarısının kabul edilmemesi halinde ne yapılacağını açıkça belirtirken, 1981-1983 sisteminde, halkoylamasında reddi durumunda ne yapılacağı konusunda açıklık olmaması,
- 1961 Halkoylamasında görüş belirtmede serbesti mevcut iken, 1982 Halkoylaması öncesinde anayasa üzerinde olabilecek tartışmaların sınırlandırılması,
- 1961 Halkoylamasının aksine 1982 Halkoylamasında anayasanın kabulünün, Cumhurbaşkanının seçimiyle birleştirilmesidir.

Böylece, Kurucu Meclis Hakkında Kanun uyarınca ilkin Danışma Meclisi sonra da MGK tarafından kabul edilen Anayasa Tasarısı, 7 Kasım 1982 günü halkoylamasına sunulmuş ve %8.63 hayır oyuna karşılık, % 91.37 oranında evet oyuyla kabul edilmiştir. TBMM Başkanlık Divanının 6 Aralık 1983'te oluşmasıyla, yani yeni seçilen meclisin göreve başlamasıyla, MGK ve Danışma Meclisi'nin hukuki varlıkları sona ermiştir. Böylece Türk siyasal hayatında yeni bir demokratik dönem başlamıştır.

1982 Anayasası'nın Başlıca Özellikleri

a. 1982 Anayasası 1961 Anayasası'na oranla daha kazüistik bir yöntemle hazırlanmıştır.

1982 Anayasası, biçim yönünden daha uzun ve ayrıntılıdır. 1961 Anayasası 157 madde ve 11 geçici maddeden oluşmasına karşılık, 1982 Anayasası 177 madde ve 16 geçici maddeden meydana gelmiştir. Başlangıç kısmı 1961 Anayasası'nın başlangıcından iki kat daha uzundur. Her iki anayasada da sadece genel ilkeleri ortaya koyup, bunların uygulanma biçimlerini kanunlara bırakma amacını güden çerçeve anayasa anlayışının benimsenmeyip, birçok muhtemel durumları düzenlemek isteyen kazüistik bir yönetime yer verildiği gözlemlenmektedir.

b. 1982 Anayasası 1961 Anayasası'ndan daha katı niteliktedir.

1982 Anayasasında, hiçbir şekilde değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif edilemeyecek hükümlerin kapsamı genişletilmiş, anayasa değişikliği sürecine 1961 Anayasası'nda olmayan, (Cumhurbaşkanının onaylamadığı anayasa değişikliğini halkoyuna sunma yetkisi şeklinde) bir onay safhası eklenmiştir.

c. 1982 Anayasası bir geçiş dönemi öngörmüştür.

6 Kasım 1983 seçimleri ile birlikte demokratik düzene dönmüş olmakla birlikte, 1982 Anayasası geçici hükümleri ile siyasal hayatın tam normalleşmesi açısından bir geçiş dönemi öngörmüştür.

d. 1982 Anayasası otorite-hürriyet dengesinde otoritenin ağırlığını arttırmıştır.

1981 Anayasası'nın hazırlanmasında hâkim rol oynayan temel yargı, 1961 Anayasası'nın otorite-hürriyet dengesini, otorite aleyhine bozmuş ve devleti güçsüz kılmış olduğu yönündedir.

e. 1982 Anayasası devlet yapısı içinde yürütme organını güçlendirmiştir.

Yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere iki unsurdan oluştuğuna göre, yürütmenin güçlendirilmesinin, bu iki organdan hangisinin ağırlığını arttırmak suretiyle gerçekleşeceği konusunda 1982 Anayasası'nın açık tercihi, Cumhurbaşkanlığı makamının güçlendirilmesi olmuştur.

f. 1982 Anayasası siyasal karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkları giderici hükümler getirmiştir.

Bu hükümlerin belki en önemlisi, Cumhurbaşkanı'na Anayasa'da belirtilen durumlarda TBMM seçimlerini yenileme yetkisinin verilmesidir. Aynı nitelikteki bir başka hüküm ise, Cumhurbaşkanı seçimindeki uzamaları ve tıkanıkları ortadan kaldıracı nitelikteki 102. maddedir. 1982 Anayasası'nda siyasal partilerin Meclis grubu kurmalarının

güçleştirilmiş olması da gruplara Anayasa ve İçtüzük tarafından tanınmış yetkiler dolayısıyla, Meclis çalışmalarını engellemeleri azaltıcı niteliktedir. Nihayet 1982 Anayasası, iki meclis sisteminden vazgeçerek, Cumhuriyet Senatosu'nu kaldırmış, böylece yasama sürecine sürat ve basitlik getirmiştir.

g. 1982 Anayasası 1961 Anayasası'na oranla daha az katılımcı bir demokrasi modelini benimsemiştir.

Türkiye'de çok partili hayata geçildiğinden bu yana, klasik liberal demokrasi bağlamı içinde, iki demokrasi anlayışı etkili olmuş, bunlara da yine iki anayasa anlayışı tekabül etmiştir. Birinci anlayış, siyasal katılma, çoğulculuk ve devlet iktidarının sınırlandırılmasında daha sınırlı bir katılma ve çoğulculuk taraftarı iken, ikinci anlayışta halkın siyasete katılmasında aktif ve sürekli şekilde katılmasına ve daha geniş çerçevede çoğulculuğa taraftar olmak şeklindedir. 1961 Anayasası'nın ikinci anlayışa uygun düştüğü görülürken, 1982 Anayasası tam anlamıyla birinci anlayışa dönmüş olmamakla birlikte, 1961 Anayasası'na oranla daha az katılımcı demokrasi modelini benimsemiştir.

h. 1982 Anayasası vesayetçilik anlayışını güçlendirmiştir.

1982 Anayasası'nın yapımında hâkim rol oynayan MGK'nın tüm siyasetçilere ve sivil siyaset kurumlarına karşı büyük güvensizlik duyması ve bunu açıkça dile getirmesi, Kurucu Meclisin sivil kanadı olan Danışma Meclisinin, selefi Temsilciler Meclisi'ne oranla çok daha dar yetkili kılınmış olması ve Danışma Meclisi'ne üye olabilmek için 11 Eylül 1980 tarihinde herhangi bir siyasi partiye üye olmama şartının aranması bu anlayışının arttığının göstergelerinden olmuştur.

1982 Anayasası'nın Değişiklikleri

Olağandışı şartlar altında anti-demokratik yöntemlerle hazırlanmış olan ve içeriği itibarıyla de otoriter, vesayetçi ve devletçi bir anlayışı yansıtan 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği günden itibaren ciddi eleştiriler ve değişiklik talepleriyle karşılaşmış olmasını tabii görmek gerekir. Nitekim bu Anayasa, 1987 yılından günümüze kadar 20 (iptal edilen 2008 değişikliği hariç olmak üzere) değişikliğe uğramıştır.

Bu değişikliklerin bir bölümü, oldukça marjinal sayılabilecek değişikliklerdir. Bir bölümü, özellikle 1995, 2001 ve 2004 değişiklikleri demokratikleşme, liberalleşme ve sivilleşme yönünde önemli adımlar oluşturmuştur. Bu değişikliklere rağmen, 1982 Anayasası'nın otoriter ve vesayetçi ruhunun tümüyle tasfiye edilmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna karşılık, 2017 yılında 6771 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliği, Cumhuriyet tarihinin en

HUK209U-ANAYASA HUKUKU

Ünite 3: Millî Güvenlik Konseyi Rejimi, 1982 Anayasası'nın Yapılışı ve Başlıca Özellikleri

radikal Anayasa değişikliğini oluşturmuş ve hukuk devleti ve çoğulcu demokrasi açısından ciddi bir gerilemeye yol açmıştır.

